

Typologie struktury kriminality

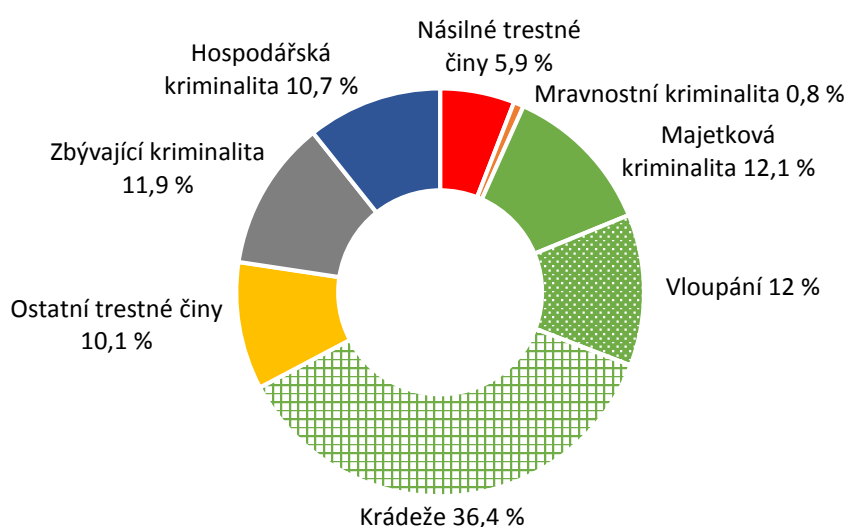
Jana Jíchová, Jiří Nemeškal

Vazba mezi kriminalitou a různými charakteristikami osob i prostředí byla studována již od 19. století, postupně se rozšiřovaly nejen poznatky, ale měnily se i jednotky, ve kterých byly vazby zkoumány. Evropští kartografičtí kriminalisté se zaměřovali zejména na úroveň rozsáhlejších územních jednotek, např. ve Francii departmentům, ale porovnávali i úroveň kriminality mezi městy a venkovem (Ducpétiaux 1827, Russell 1847). Na jejich práci navázaly ve 20. století areálové a ekologické studie, které již využívaly rozsáhlé datové soubory a zkoumaly vztahy a prostorové rozložení kriminality zejména na úrovni větších územních jednotek (okresů, regionů). Později byly rozpracovány další koncepty dokazující odlišnou působnost faktorů na jednotlivé druhy kriminality či přímo trestné činy (např. teorie struktury kriminality, Brantingham a Brantingham 1984). Stejně významnou roli sehraává i geografická úroveň sledování. Jiné faktory jsou podstatné na úrovni státu, jiné na úrovni okresů anebo na úrovni jednotlivých míst. Samostatnou kapitolou jsou pak rozdíly mezi jednotlivými zeměmi, role jejich demografické, socioekonomické, politické, zákonodárné i kulturní struktury a sledování jejich dlouhodobého vývoje. Zatímco v zahraničí patří kriminalita mezi dlouhodobě zkoumaná témata, v Česku tomu do takové míry není. V současnosti vznikají převážně dílčí případové studie navazující na současné trendy v západním světě (výzkum na úrovni míst, specifická témata), chybí ale zejména mapová díla zaměřující se na kriminalitu. Základní trendy jsme se snažili nastínit jak na úrovni okresů v Česku (Jíchová, Nemeškal 2015a, c), tak na příkladu Prahy (Jíchová, Nemeškal 2015b, d), komplexněji pak v rámci kapitoly o kriminalitě v rámci historického populačního atlasu (Jíchová 2017). Nový mapový list se zaměřuje na statistickou úroveň obvodních oddělení policie, se kterými je poměrně málo pracováno. Cílí na identifikace typů podle úrovně a struktury kriminality a hledání souvislostí identifikovaných typů s dalšími faktory vázanými na prostředí a obyvatele.

Základním zdrojem dat jsou statistiky Policejního prezidia ČR. V mapovém listu je pracováno s průměry z let 2013–2015 za 536 oddělení policie, přičemž některá oddělení byla sloučena z důvodu jejich kompatibility se statistickými daty dostupnými za

administrativní jednotky. Celkový prostorový vzorec kriminality zobrazuje doplňková mapa na listu. Dále pracujeme s převzatou základní strukturou kriminality, která celkovou kriminalitu dělí na násilnou, mravnostní, majetkovou, hospodářskou, ostatní a zbývající, přičemž v rámci typologie je důraz kladen i na detailnější strukturu kriminality (např. je pracováno s vraždami spadajícími pod násilnou kriminalitu či se strukturou majetkové kriminality). Struktura kriminality za Česko je znázorněna na obrázku 1.

Obrázek 1: *Struktura kriminality v Česku, 2013–2015*

Zdroj dat: PP ČR (2013–2015)

Pro následnou socioekonomickou charakteristiku obvodů oddělení policie pracujeme zejména s daty ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011, ze kterých využíváme vybrané indikátory dokumentující strukturu obvyklého obyvatelstva (sociální, vzdělanostní, ekonomickou, národnostní či demografickou) i bytový a domovní fond (fyzický stav). Ke stejnému účelu slouží i typologie území podle suburbanizace (Špačková a kol. 2014), typu venkova (Perlín a kol. 2010) či periferality (Musil, Müller 2008), které jsou pro analýzy zpracovány formou podílů vymezených typů. Celkem bylo pro účely analýz využito přes 60 indikátorů.

Prvotní srovnání pomocí Pearsonova korelačního koeficientu ukázalo relativní slabost korelací, žádná z nich nepřekročila hodnotu 0,53. Struktura kriminality nicméně měla

střední až silnou závislost na socio-ekonomických podmínkách. Vyšší vazbu vykázaly zejména indikátory vztahující se k rodinnému stavu, rezidenční a kulturní stabilitě, fyzickému vztahu domů či rozmístění populace, naopak mezi indikátory se slabší vazbou patřila překvapivě vzdělanost či nezaměstnanost.

Pro vytvoření typologie okresů podle struktury a úrovně kriminality byla využita jedna z metod hierarchické seskupovací analýzy, které cílí na seskupení podobných případů ve zkoumaném souboru. Využita byla Wardova metoda hierarchického meziskupinového shlukování (*between group linkage clustering*), která minimalizuje vnitroskupovací vzdálenosti a naopak maximalizuje meziskupovací vzdálenosti (blíže Mareš a kol. 2015), a je proto v našem případě přesnější než jiné obdobné metody jako nejbližší sused apod. Nejvhodnější výstup vymezoval osm typů, 3 z nich bylo možné zařadit mezi typy s vysokou úrovní kriminality, další tři vykazovaly průměrnou úroveň a dva nízkou. Tabulka 1 ukazuje počty oddělení policie spadajících do jednotlivých typů i charakteristiky vykazující vyšší korelaci, struktura a úroveň kriminality jednotlivých typů je znázorněna v rámci mapového listu.

Tabulka 1: Typy podle struktury a úrovně kriminality

	Typ	Počet OOP	Podíl na rozloze Česka (%)	Podíl na populaci Česka 2011 (%)	Průměrná hustota zalidnění (obyv./km ²)
Vysoká kriminalita	1	7	1,1	12,3	1 479,7
	2	47	7,8	22,5	381,7
	3	72	16,1	11,3	92,9
Průměrná kriminalita	4	41	12	14,9	164,3
	5	34	7,7	5,6	96,2
	6	49	11,1	6,5	77,5
Nízká kriminalita	7	37	8,4	4	63,0
	8	133	35,8	22,9	84,6

Zdroj dat: ČSÚ (2011)

Praha představuje oblast s nejvyšší úrovní kriminality, která do jisté míry funguje jako samostatný typ. Díky vyšší populační struktuře, koncentraci ekonomiky aj. přitahuje i větší množství trestných činů, zejména majetkových a hospodářských. Další typ

představují velká města v Česku (Brno, Plzeň, Ústí nad Labem aj.), ale i zázemí Prahy a turisticky atraktivní oblasti (Šumava, okolí Lysé hory), které mají podobnou strukturu kriminality jako předchozí typ, ale na nižší úrovni. Zatímco pro oblasti pohraniční je charakteristická vyšší úroveň násilné a mravnostní kriminality při porovnání s průměrem Česka, zázemí Prahy, Brno či některá další oddělení jsou ve struktuře podobnější Praze a zatěžuje je zejména majetková, hospodářská či ostatní kriminalita. Třetí typ, se stále poměrně vysokou úrovní kriminality, se často nachází v blízkém okolí předchozích dvou, zejména v pohraničí. Tento typ vykazuje vyšší úroveň mravnostní a násilné kriminality, pro oddělení sem spadající je typická horší vzdělanostní struktura, nižší podíl věřících, menší stabilita obyvatelstva a nízký podíl obyvatel, kteří přijdou k volbám.

Pro další tři typy je charakteristická průměrná úroveň kriminality, ale zároveň vyšší úroveň jednoho druhu kriminality (hospodářské kriminality u čtvrtého typu či vražd u pátého typu). Nachází se v různých oblastech Česka, šestý typ zejména v širším zázemí Prahy. Z hlediska dalších charakteristik by je měla spojoval stabilita obyvatelstva či její voličská konzervativnost.

Typy s nízkou úrovní kriminality jsou pouze dva, ale představují nejčastější typ v Česku. Jedná se typicky o oddělení se středně velkými městy, dobrou vzdělanostní strukturou a nízkou nezaměstnaností. Nacházejí se zejména ve vnitrozemí, typicky na Plzeňsku, v oblasti Českomoravské vrchoviny či na Moravě. Převažuje u nich podprůměrná úroveň všech druhů kriminality při porovnání s průměrem Česka. V rámci oddělení s nízkou kriminalitou byl vyčleněn typ, kde dochází k mírnému zvýšení mravnostní kriminality. Jeho socioekonomická charakteristika je obdobná předchozímu, avšak spíše se jedná o perifernější, řidčeji zalidněné a rekreační oblasti.

Vzhledem k tomu, že použitá data za kriminalitu neumožňují analýzu na detailnějším územním měřítku, některé socioekonomické procesy a závislosti nelze jednoznačně identifikovat. Příkladem může být např. přenášení struktury kriminality z jádrového města do suburbí. Tento proces je zřetelný v zázemí Prahy, kde suburbanizované obce často tvoří celé obvody oddělení policie. U ostatních měst se tento trend vytrácí, což může být způsobeno násobně nižší intenzitou procesu v území. Naopak v rámci hodnocení periferií se tato územní úroveň jeví jako dostatečná a poměrně zřetelně ukazuje vlivy rezidenční a kulturní stability na míru kriminality.

Literatura

BRANTINGHAM, P. J., BRANTINGHAM, P. L. (1984): Patterns in crime. Macmillan, New York, 403 s.

DUCPÉTIAUX, E. (1827): De la justice de prévoyance, et particulièrement de l'influence de la misère et de l'aisance, de l'ignorance et de l'instruction sur le nombre des crimes. Cautaerts, Bruxelles, 37 s.

JÍCHOVÁ, J. (2017): Kriminalita. In: Ouředníček, M., Jíchová, J., Pospíšilová, L. (eds.): Historický populační atlas českých zemí. Nakladatelství Karolinum, Praha, s. 101–106.

JÍCHOVÁ, J., NEMEŠKAL, J. (2015a): Kriminalita v Česku. Specializovaná mapa. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř, Praha.

JÍCHOVÁ, J., NEMEŠKAL, J. (2015b): Kriminalita v Praze. Specializovaná mapa. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř, Praha.

JÍCHOVÁ, J., NEMEŠKAL, J. (2015c): Struktura kriminality v Česku. Specializovaná mapa. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř, Praha.

JÍCHOVÁ, J., NEMEŠKAL, J. (2015d): Struktura kriminality v Praze. Specializovaná mapa. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř, Praha.

MAREŠ, P., RABUŠIC, L., SOUKUP, P. (2015): Analýza sociálněvědních dat (nejen) v SPSS. Masarykova univerzita, Brno, 510 s.

MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v české republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 44, č. 2, s. 321–348.

PERLÍN, R., KUČEROVÁ, S., KUČERA, Z. (2010): Typologie venkovského prostoru Česka. Geografie, 115, č. 2, s. 161–187.

RUSSELL, W. (1847): Statistics of Crime in England and Wales, from 1839-1843. Journal of the Statistical Society of London, 10, č. 1, s. 38–61.

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J. (2014): Zóny rezidenční suburbanizace 2012. Specializovaná mapa. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř, Praha.

Zdroje dat

Policejní prezidium (2013–2015): Evidenčně statistický systém kriminality 1994–2013. Policejní prezidium ČR, Praha.

ČSÚ (2011): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 26. 3. 2011. Elektronická databáze dat. Český statistický úřad, Praha.